

2. Ignatova V. V. (2004). Pedagogicheskie strategii v kontekste professionalno-kulturnogo stanovleniya lichnosti studenta vuza [Pedagogical strategies in the context of the professional and cultural formation of the personality of a university student]. *Sibirskiy pedagogicheskiy zhurnal*, 1. 105-113. [in Russian].
3. Krasnoperova N. A. (2005). Pedagogicheskoe obezpechenie formirovaniya zdorovogo obraza zhizni [Pedagogical support for the formation of a healthy lifestyle]. *Nauchno-teoreticheskiy zhurnal*, 6. 32-38. [in Russian].
4. Lapshina S. V. (2006). Systema orhanizatsii zdorovoho sposobu zhyttia studentiv humanitarno-pedahohichnoho inystytutu [The system of organizing a healthy lifestyle of students of the Humanities and Pedagogical Institute]. *Problemi osviti*, 45. 213-217. [in Ukrainian].
5. Salo V. M. (2006). Rol navchalnykh zakladiv u formuvanni zdorovoho sposobu zhyttia molodi [The role of educational institutions in the formation of a healthy lifestyle of young people]. *Problemi osviti*, 45. 217-222. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 28.12.2020 р.

УДК 378.016:796.011.3:612.172-057.875 (045)

DOI: 10.31376/2410-0897-2020-2-43-131-140

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Приймак Сергій Георгійович

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я і спорту
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

e-mail: Spriimak1972@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3911-7081

Researcher ID: AAE-9459-2019

Scopus–Author ID: 55873000300

У статті проаналізовано особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури, визначено детермінанти, що її забезпечують. Розкрито вимоги до професійної підготовки фахівця з фізичної культури і спорту. Виокремлено фактори, що лімітують рівень підготовки фахівця в умовах формальної освіти. Визначено, що головною передумовою успішної педагогічної діяльності вчителя фізичної культури є наявність педагогічних здібностей, зокрема: перцептивних, конструктивних, дидактичних, експресивних, академічних, організаторських, комунікативних.

Ключові слова: професійна діяльність, учитель фізичної культури, педагогічні здібності.

Постановка проблеми. Успішність роботи вчителя фізичної культури залежить від рівня його професіоналізму, набутого протягом навчання та вдосконаленого у процесі педагогічної практики й практичного досвіду. Слушною є думка, що професіонал – це фахівець, який володіє високим рівнем професійної діяльності, свідомо змінює і розвиває себе під час роботи, робить індивідуальний творчий внесок у професію, знаходить власне індивідуальне призначення («професіонал – це спеціаліст на своєму місці»), стимулює суспільний інтерес до результатів професійної діяльності, підвищуючи престиж професії в суспільстві [5, с. 36; 9, с. 10; 10, с. 18; 11, с. 16; 18, с. 84].

Професіоналізм у будь-якій галузі визначається мотивами, що викликають у людини бажання займатись певною професійною діяльністю (залежно від мети й технологій, засобів, методів, що застосовуються для її реалізації). Навчання в освітньому закладі дає майбутньому вчителю можливість набути певний рівень професійної готовності; і чим вищим є цей рівень, тим більшою є вірогідність успішності формування професіоналізму, оскільки професіоналом людина стає винятково в процесі професійної діяльності [5, с. 40; 9, с. 11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У професійній освіті виокремлюють три етапи підготовки: перший – допрофесійний; другий – базовий професійний; третій – етап професійного вдосконалення [5, с. 40; 9, с. 11].

Допрофесійний етап реалізується спільними зусиллями закладів, що забезпечують здобуття загальної середньої та вищої освіти в галузі фізичного виховання та спорту. Успішність реалізації етапу залежить від якості дошкільного і шкільного фізичного виховання та роботи з профорієнтації, а також від попередньої професійної підготовки. Заклади середньої освіти та дитячо-юнацькі спортивні школи забезпечують необхідний рівень спеціальних

рухових навичок і якостей, здорового способу життя, потреби в регулярній руховій активності тощо [9, с. 11].

На базовому етапі професійної підготовки робота ґрунтується на цільових установках, структурі діяльності й моделі педагога (учителя, тренера з виду спорту), які містять сукупність соціальних вимог, що виходять з комплексу знань, умінь, навичок і компетентностей, рівня світоглядних, моральних і соціальних якостей, що формуються під час навчання в закладах спеціалізованої, фахової передвищої і вищої освіти [9, с. 11].

Мета – системний аналіз професійної діяльності вчителя фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. Сучасна педагогічна наука і практика професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури спрямовані на підготовку студентів у закладах вищої освіти до виконання конкретних видів професійної діяльності з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальностями 014 Середня освіта (фізична культура), 014 Середня освіта (здоров'я людини), 017 Фізична культура і спорт. Метою їх підготовки є оволодіння сукупністю знань про людину й фізичну культуру, розвиток емоційно-ціннісних відносин, моральних норм, умінь передавати цінності фізичної культури [9, с. 11; 23, с. 56; 12, с. 200; 15, с. 98; 16, с. 135; 17, с. 128]. Випускник закладу вищої освіти має бути підготовленим до здійснення викладацької, науково-методичної, спортивно-масової, управлінської, виховної, соціально-педагогічної, оздоровчо-рекреаційної, корекційно-розвивальної, культурно-просвітницької діяльності [13, с. 39; 14, с. 171; 19, с. 155].

Під педагогічною діяльністю В. Маслов та Н. Зволинська пропонують розуміти «специфічний людський спосіб ставлення до людини і світу, процес, протягом якого людина спілкується з іншою людиною з метою формування у неї (засобами навчальної дисципліни) готовності й здатності до продуктивного вирішення особистісних і суспільно значущих завдань, а також виховання відповідальності за моральний результат своєї діяльності» [7, с. 6; 20, с. 198; 26, с. 250]. Автори зазначають, що терміном «кваліфікація» у вищій освіті позначається окрема професія (учитель, тренер, інженер, лікар, юрист тощо) [7, с. 7; 20, с. 198; 26, с. 250].

Професійну підготовку Л. Сущенко розглядає як процес, що відображає науково й методично обґрунтовані заходи закладів вищої освіти, спрямовані на формування протягом навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках спортивного руху з урахуванням сучасних вимог ринку праці [22, с. 15]. Автор позиціонує майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту як особистість, яка цілеспрямовано здобуває у вищих навчальних закладах кваліфікацію відповідно до певного освітньо-кваліфікаційного рівня в процесі спеціально організованої навчально-виховної діяльності, спрямованої на підготовку до подальшої професійної діяльності щодо підтримки відповідного рівня фізичної культури населення або досягнення вищих спортивних результатів на олімпійській, світовій чи регіональній аренах у командному чи в індивідуальним вимірах [22, с. 15].

Як зазначають У. Проценко, О. Шевяков, Я. Славська, О. Алфьоров, «кваліфікація випускників закладів вищої освіти, засвідчена дипломами про вищу освіту, забезпечує їм можливість здійснення різних видів професійної діяльності, визначених державним освітнім стандартом вищої професійної освіти в частині державних вимог до мінімуму освіти і рівня підготовки випускників» [20, с. 197; 26, с. 250]. Науковці підсумовують, що майбутній фахівець з фізичної культури – це особистість, яка цілеспрямовано навчається в спеціалізованих закладах вищої освіти в процесі спеціально організованої освітньої діяльності, спрямованої на підготовку до подальшої професійної діяльності [20, с. 198; 26, с. 250]. У результаті такої підготовки сучасний фахівець з фізичної культури і спорту повинен [6, с. 57; 20, с. 198; 25, с. 378; 26, с. 250]:

знати: зміст традиційних та інноваційних технологій у галузі фізичної культури і спорту; форми, методи і принципи організації традиційного та інноваційного навчання; медико-біологічні, психолого-педагогічні, соціокультурні основи традиційних та інноваційних технологій у галузі фізичної культури і спорту;

уміти: планувати, організовувати і проводити заняття з використанням традиційних та інноваційних технологій; застосовувати на заняттях сучасні засоби і методи фізичного виховання, адекватні змісту технологій; оцінювати ефективність технологій і контролювати якість освітнього процесу; аналізувати й коригувати власну професійну діяльність; організовувати і проводити наукові дослідження у сфері професійної діяльності.

Відповідно до функціональних і психологічних особливостей, вимог до особистості за своєю сутністю діяльність учителя фізичної культури, викладача-тренера є педагогічною. Маючи власну специфічність, вона підпорядковується загальним законам діяльності педагога [2, с. 45; 21, с. 18].

Як зазначає Ю. Железняк, до професійних обов'язків учителя фізичної культури варто віднести симбіоз відповідних знань, умінь, навичок і творчої активності, які забезпечать успішність його діяльності. Оскільки діяльність як учителя фізичної культури, так і тренера має різновекторний характер, її розподіл стосовно виконання окремих функцій є умовним. Зокрема, культурне виховання учня / спортсмена, освітню, навчально-тренувальну, організаторську та інші функції досить складно розмежувати. Автор зазначає, що головною передумовою успішної педагогічної діяльності вчителя фізичної культури є наявність педагогічних здібностей: перцептивних, конструктивних, дидактичних, експресивних, академічних, організаторських, комунікативних [9, с. 40].

Перцептивні здібності передбачають педагогічну спостережливість, що об'єднує розуміння психологічного стану учня, зміни його характеру й особливості темпераменту, можливість їх реалізації у процесі навчання і виховання, визначення його інтересів і нахилів, симпатій, авторитетних для нього осіб, а також здатність застосовувати їхній вплив у педагогічному процесі. Педагогічно спрямовані дії дозволяють виокремлювати чинники, значущі для роботи з учнями, за кожним вчинком і дією визначати педагогічну ситуацію з ретельним аналізом та відповідними висновками [6, с. 57; 9, с. 40; 25, с. 378; 26, с. 250].

Конструктивні здібності дають змогу успішно проектувати і формувати риси характеру окремих учнів та колективу в цілому. Це дозволяє вчителю передбачати результативність педагогічної діяльності, поведінку вихованця в різних педагогічних ситуаціях. Конструктивні здібності допомагають аналізувати педагогічні ситуації й обирати оптимальне рішення, засоби впливу на особистість учня і колектив [9, с. 40; 25, с. 378; 26, с. 250].

Дидактичні здібності дозволяють зрозуміло пояснювати навчальний матеріал, передавати, відповідним чином конструюючи його, адаптувати до статево-вікових і особистісних особливостей вихованців, стимулювати їхню самостійну думку, мобілізувати увагу, мінімізувати нервово-психічну втому, млявість і апатію на заняттях. Ці здібності дають змогу вчителю постійно вдосконалювати методику викладання, реалізовувати творчий потенціал у педагогічній діяльності [6, с. 57; 9, с. 40; 26, с. 250].

Експресивні здібності проявляються в найбільш ефективних, з педагогічної точки зору, уміннях висловлювати власні думки, відтворювати і систематизувати знання, переконання, почуття за допомогою мови, міміки й пантоміми. Мовлення вчителя має вирізнитись експресією, переконливістю. Особливого значення набувають культура мовлення, виразність дикції, емоційність, чітка побудова фраз, відсутність стилістичних і граматичних помилок, уміння говорити експромтом. Учитель має урізноманітнювати мовлення гумором, жартом, доброзичливою іронією тощо [6, с. 57; 9, с. 40; 25, с. 378].

Комунікативні здібності дають змогу вчителю встановлювати з вихованцями сприятливі взаємовідносини. Комунікативність учителя проявляється в педагогічному такті, умінні уникати конфліктів з окремими учнями та в колективі загалом. У комунікативних здібностях особливого значення набуває емпатія (розуміння відносин, почуттів, психічних станів іншої особи у формі співпереживання) [6, с. 57; 9, с. 41; 25, с. 378].

Організаторські здібності вчителя/тренера проявляються в організації життя і побуту учнів/вихованців, їхнього навчання, праці, відпочинку, встановленні внутрішньокolleктивних зв'язків і стосунків, проведенні різноманітних заходів. Їхньою метою є здатність оцінювати обставини, приймати рішення й забезпечувати їх реалізацію. Організаторські здібності

залежать від цілого комплексу особистісних якостей учителя / тренера (швидкості мисленневих операцій, рішучості, витримки, наполегливості, вимогливості, почуття відповідальності за виховання дітей та підлітків тощо) [6, с. 57; 9, с. 40; 25, с. 378; 26, с. 250].

Академічні здібності, або здібності до наукової діяльності, узагальнення особистого й ретроспективного наукового досвіду необхідні педагогу для постійного самоудосконалення в галузі споріднених наук (психології, педагогіки, теорії і методики фізичного виховання, фізіології людини, спортивної фізіології, спортивної медицини тощо), що зумовлюють успішність педагогічної діяльності, упровадження у свою діяльність науково-дослідної роботи [4, с. 7; 6, с. 57; 9, с. 41; 25, с. 378; 26, с. 250; 30, с. 196]. Виокремлюють комунікативну, організаторську, гностичну функції.

Комунікативна функція. Учитель повинен знати своїх вихованців, їхні пізнавальні інтереси, здібності, тип темпераменту, ставлення батьків до занять фізичною культурою і спортом; уміти знаходити з вихованцями спільну мову, проводити спеціальні бесіди щодо морально-етичних норм, підтримувати зв'язок із сім'ями вихованців, організовувати культурно-масову роботу тощо.

Організаторську функцію диференціюють за такими напрямками: функції відбору, навчально-тренувальні функції, функції планування, контролю за навчально-тренувальним процесом, суддівські.

Функції відбору охоплюють знання основних закономірностей розвитку організму дитини, зокрема морфологічних, фізіологічних, психічних, рухових; модельних характеристик осіб, що займаються фізичною культурою і спортом; принципів, засобів, форм і методів відбору; початкової спортивної спеціалізації.

Відповідно, вчитель повинен уміти прогнозувати і передбачати досягнення вихованців; здійснювати набір здібних учнів у секції за видом спорту; проводити відбір до навчально-тренувальних груп, груп спортивного вдосконалення; реалізовувати засоби й методи відбору тощо [4, с. 7; 6, с. 57; 9, с. 41; 25, с. 378; 26, с. 250; 29, с. 1195].

Навчально-тренувальні функції передбачають наявність знань про принципи, засоби, форми й методи навчання та вміння їх реалізовувати в освітньому процесі; обізнаність зі спеціальною термінологією; уміння визначати спеціальні рухові, психічні та морфофункціональні здібності учня, риси його характеру, тип темпераменту, інтелектуальний рівень, ступінь розвитку творчого мислення [4, с. 7; 9, с. 41; 25, с. 378].

Ефективність функцій планування визначають знання і прогнозування гіпотетичної мети підготовки, мети і завдань кожного з її етапів та періодів, добір оптимальних засобів і методів розвитку та вдосконалення функцій організму учня [5, с. 45; 6, с. 57; 9, с. 41; 25, с. 378; 26, с. 250].

Функція контролю за освітнім та тренувальним процесами передбачає знання і коректне застосування засобів і методів управління і контролю у фізичному вихованні та спорті; суддівська функція – знання правил змагань і можливість виконання суддівських обов'язків на змаганнях; науково-дослідна функція – знання і коректне застосування засобів і методів наукового дослідження; оброблення, аналіз та інтерпретацію отриманих результатів. Гностичні функції об'єднують педагогічні здібності, які визначаються особистісними якостями і сукупністю знань, умінь, навичок та компетентностей педагога [6, с. 57; 9, с. 42; 25, с. 378].

Модельні показники і вимоги принципово змінюють підходи до визначення змісту навчання та освіти як інтегрованого результату взаємодії викладачів і студентів на предметній основі професійної підготовки. Від «навчання дисципліни», яке призводить до неструктурованої освіти, здійснюється перехід до навчання на основі системного підходу, інтеграції змісту навчання, яке забезпечує цілісне утворення, що характеризує структуру професії і діяльності педагога з фізичної культури і спорту [5, с. 45; 9, с. 13; 25, с. 378; 26, с. 250; 28, с. 182].

Соціальне замовлення і модель фахівця визначають структуру та зміст процесу підготовки майбутніх педагогів з фізичної культури, тренерів зі спорту на факультетах

фізичної культури, перелік дисциплін навчального плану, зміст навчальних програм з цих дисциплін, технологію професійної підготовки [9, с. 13; 25, с. 378; 26, с. 250].

Діяльність тренера з виду спорту висуває до людини низку професійних вимог, ступінь відповідності яким визначає рівень професіоналізму [9, с. 13; 22, с. 18; 25, с. 377; 26, с. 250; 27]. Зазначимо, що видатний спортсмен необов'язково стане видатним тренером, якщо почне тренерську діяльність, оскільки основи найвищого професіоналізму спортсмена суттєво відрізняються від тренерських [9, с. 13]. Аналогічно й у професії педагога з фізичної культури, яка має свою специфіку [3, с. 333; 6, с. 56; 9, с. 13; 26, с. 250]. Не кожен, навіть вельми успішний тренер з окремого виду спорту, здатний продуктивно працювати викладачем фізичної культури в освітньому закладі. І навпаки, не завжди хороший викладач фізичної культури зможе успішно працювати тренером [9, с. 13; 22, с. 18; 23, с. 56; 25, с. 377; 26, с. 250].

Центральне місце в навчальному плані підготовки педагога з фізичної культури посідають дисципліни предметної підготовки, від якості опанування яких істотно залежить рівень професіоналізму [5, с. 45; 6, с. 57; 9, с. 13; 25, с. 378; 26, с. 250]. Важливого значення набуває інтеграція відповідних дисциплін до системи з орієнтацією на цілісну професійну діяльність [6, с. 57; 9, с. 13; 25, с. 378]. Окрема дисципліна, як і весь цикл базових та «нових» фізкультурно-спортивних дисциплін, має бути засобом досягнення певної мети, дати студентам змогу оволодіти теоретичними і практичними знаннями, уміннями та навичками в галузі фізичного виховання і спорту з метою забезпечення успішності їхньої майбутньої професійної діяльності [6, с. 57; 9, с. 13; 26, с. 250].

Водночас у процесі розроблення й упровадження нових підходів необхідно враховувати фактори, що лімітують рівень фахової підготовки фахівця, зокрема [5, с. 45; 6, с. 57; 9, с. 14; 25, с. 378; 26, с. 250]: спортивний аспект мотивації вступників до ЗВО, що розглядають навчання як продовження спортивних занять, зокрема, в загальноосвітній або спортивній школах, крок до досягнення успіхів у спортивній кар'єрі; превалювання практичної, рухової (спортивної) підготовки, спеціальних (спортивно-педагогічних) дисциплін, унаслідок чого цілісна професійна підготовленість фахівця може бути замінена оволодінням суто спортивно-педагогічними дисциплінами з рецесією теоретичної й практичної підготовки з інших дисциплін фахової підготовки; недостатня увага, що приділяється формуванню професійних умінь у процесі навчання студентів рухових дій, відсутність інтегрованого фактора, який детермінує цілісну фахову підготовку.

Становлення професіоналізму майбутнього вчителя фізичної культури істотно залежить від системної інтеграції дисциплін, насамперед профільних, з орієнтацією на цілісну професійну діяльність [9, с. 14]. На жаль, у переважній більшості випадків жодна дисципліна не виконує роль системоутворювального фактора, що знижує ефективність діяльності в цілому [3, с. 333; 6, с. 56; 9, с. 14; 22, с. 18; 26, с. 250]. Інтеграційними елементами кафедр щодо єдиного підходу в процесі формування в студентів цілісної моделі майбутньої професійної діяльності, як зазначають фахівці, можуть бути теоретико-методичні основи навчання рухових дій і розвитку фізичних якостей [2, с. 45; 3, с. 333; 6, с. 56; 8, с. 221; 9, с. 15; 22, с. 18; 23, с. 56; 25, с. 377; 26, с. 250].

Процес навчання рухових дій має загальну структуру для формування окремих рухових навичок і для різного контингенту осіб (учнів, студентів факультетів та інститутів фізичної культури педагогічних ЗВО), які оволодівають системою рухових навичок зі спортивно-педагогічних дисциплін [9, с. 15; 22, с. 18; 23, с. 56; 25, с. 377; 26, с. 250].

Як зазначає Ю. Железняк, детальний аналіз структури навчання дає змогу отримати важливу інформацію щодо теорії навчання рухових дій і розвитку фізичних якостей, конкретної практики навчання на прикладі базового (обраного студентом для СПУ) виду спорту [9, с. 15].

З огляду на зазначене це є першим рівнем – базовим, і всі теоретико-практичні напрацювання в будь-якій галузі фізичного виховання і спорту мають загальне позитивне значення. Але вже на цьому рівні виокремлюють особливості навчання певних категорій [9, с. 15], як-от: а) пересічної людини (наприклад, учнівської молоді); б) майбутнього спортсмена з

орієнтацією на спорт вищих досягнень (олімпійський, професійний); в) майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту (педагога, викладача, тренера тощо).

Другий рівень – удосконалення – є характерним для учнів, зокрема, в оздоровлювальному аспекті, побутовому тощо [9, с. 15]. Тим, хто опановує будь-які професії, допомагає це робити успішніше; тим, хто вже працює, – ефективніше реалізовувати трудову діяльність [9, с. 15]. Для спортсменів-професіоналів сприяє забезпеченню високого рівня майстерності і конкурентоспроможності, від чого залежать високі спортивні результати й отримання відповідних матеріальних благ [9, с. 15]. Для фахівців з фізичної культури і спорту оптимальний рівень рухової підготовленості є компонентом професійної діяльності, тому оволодіння арсеналом рухових дій на належному рівні зумовлює успішність професійної діяльності, який дає змогу фахівцю повною мірою реалізувати власну професійну діяльність, успішність якої не обмежується рівнем рухового компонента [9, с. 15].

Третій рівень – технологія навчання рухових дій – є необхідною умовою для фахівців з фізичної культури та спорту, основне завдання яких – засвоювати рухові дії, поєднуючи їх з оволодінням технологіями навчання [9, с. 16]. Зазначимо, що в освітній теорії і практиці студентів цей аспект розглянуто недостатньо.

Технологія навчання професійної діяльності передбачає під час теоретичних занять виклад теоретико-методичних положень навчання рухових дій і розвитку фізичних якостей, визначення шляхів практичної реалізації отриманих знань в обраному студентами виді спорту. У процесі практичних занять формуються рухові вміння і навички, відбувається розвиток фізичних якостей та засвоєння спеціальних знань [2, с. 45; 3, с. 333; 6, с. 56; 8, с. 221; 9, с. 16; 25, с. 377; 26, с. 250].

Водночас для майбутніх учителів фізичної культури кінцевою метою є недосконале оволодіння учнями руховими діями. Це лише етап їхньої професійної підготовки, засіб для досягнення основної мети – оволодіння професійними навичками [9, с. 17; 23, с. 56; 25, с. 377; 26, с. 250].

Концептуальною основою підготовки висококваліфікованих учителів фізичної культури є поєднання освітньої, спортивної та науково-дослідної діяльності студентів, кожна з яких зумовлена необхідністю забезпечення належного рівня оволодіння знаннями та вміннями в обраному виді спортивно-педагогічного вдосконалення. Професійна готовність майбутнього фахівця забезпечується відповідними якостями, поєднуючись з оволодінням відповідною системою знань, умінь, навичок, компетентностей тощо [1, с. 80]. Спортивно-педагогічна діяльність є інтегрованим напрямом підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Виокремлюючи спортивну діяльність як одну з головних у підготовці майбутнього вчителя фізичної культури, зазначимо її основні завдання [24, с. 59]: підвищення моторної щільності з метою набуття належного рівня локомоційного досвіду, психологічної і функціональної готовності до навантажень різної спрямованості; підвищення рівня спортивної майстерності, який безпосередньо впливає на формування педагогічного професіоналізму.

Висновки. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури розглядається як діяльність, спрямована на підготовку студентів закладів вищої освіти до виконання конкретних видів професійної діяльності з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальностями 014 Середня освіта (фізична культура), 014 Середня освіта (здоров'я людини), 017 Фізична культура і спорт; оволодіння ними сукупністю знань про людину й фізичну культуру, розвиток емоційно-ціннісних відношень, моральних норм, умінь транслювати цінності фізичної культури.

На основі конструктивного аналізу й узагальнення теоретико-емпіричних досліджень з'ясовано, що концептуальними передумовами підготовки висококваліфікованих учителів фізичної культури є поєднання освітньої, спортивної та науково-дослідної діяльності студентів, кожна з яких зумовлена необхідністю забезпечення належного рівня оволодіння знаннями та вміннями в обраному виді спортивно-педагогічного вдосконалення.

Визначено, що головною передумовою успішної педагогічної діяльності вчителя фізичної культури є наявність педагогічних здібностей, зокрема: перцептивних,

конструктивних, дидактичних, експресивних, академічних, організаторських, комунікативних. Спортивна підготовка є педагогічним процесом, основою якого є формування й удосконалення професійних умінь і навичок педагога з фізичної культури і спорту.

Перспективними є дослідження, спрямовані на вивчення концептуальних положень організаційно-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Список використаної літератури

1. Антоненко О. В. Формування готовності майбутніх учителів фізичного виховання до роботи в сучасній загальноосвітній школі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: наукова монографія / за ред. С. С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2006. № 10. С. 79–81.
2. Василенко М. М. Професійна підготовка майбутніх фітнес-тренерів у закладах вищої освіти: теорія та методика. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 495 с.
3. Кульчицька І. Роль та значення дисципліни «спортивно-педагогічне вдосконалення» в підготовці студентів до професійної діяльності. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. 2016. Вип. 20. С. 332–335.
4. Манжелей І. В. Инновации в физическом воспитании: учеб. пособие. Тюмень: Тюменский государственный университет, 2010. 144 с.
5. Маркова А. К. Психология профессионализма. Москва: Высшая школа, 1996. 246 с.
6. Мартиненко В. В. Проблеми неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання і спорту. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорт*: зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2006. № 3. С. 55–58.
7. Маслов В. И., Зволинская Н. Н. Многоуровневая структура физкультурного образования – очередной указ или особая общественная необходимость. *Теория и практика физической культуры*. Москва, 1994. № 12. С. 2–8.
8. Носко М. О., Белых С. І. Концепція вдосконалення підготовки викладачів для здійснення особистісно зорієнтованого фізичного виховання. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Чернігів: ЧДПУ, 2013. № 109. С. 220–222.
9. Педагогическое физкультурно-спортивное совершенствование: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / под ред. Ю. Д. Железняка. Москва: Академия, 2005. 384 с.
10. Приймак С. Г. Методичні основи формування функціональної готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності: навчальний посібник. Чернігів: Десна Поліграф, 2019. 112 с.
11. Приймак С. Г. Методична система розвитку функціональних можливостей майбутніх учителів фізичної культури у процесі спортивно-педагогічного удосконалення: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02; Нац. ун-т «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2019. 40 с.
12. Приймак С. Г. Морфофункціональне забезпечення спортивно-педагогічної діяльності студентів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*. Чернігів: ЧНПУ, 2017. №149. С. 198–204.
13. Приймак С. Г. Спортивно-педагогічне удосконалення студентів: морфофункціональне забезпечення діяльності: монографія. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 292 с.
14. Приймак С. Г. Морфофункціональне забезпечення фізичної працездатності студентів що спеціалізуються у волейболі, біатлоні, боксі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Педагогіка та психологія*. Мукачево: МДУ, 2017. Випуск 2 (6). С. 154–157.
15. Приймак С. Г., Радзівський В. П. Прогнозування успішності професійної діяльності боксерів. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*. Вип. 3 (159). Чернігів: НУЧК, 2019. С. 95–100.
16. Приймак С. Фізична працездатність студентів, що займаються в групі спортивно-педагогічного удосконалення з боксу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2017. № 6(70). С. 130–141. (DOI 10.24139/2312-5993/2017.06/130-141)
17. Приймак С. Г., Кузьомко Л. М., Власенко С. О., Кочура Д. А., Ткаченко С. В. Соматичне здоров'я людини як системне поняття. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернігів: ЧДПУ, 2008. № 55. Т. 2. С. 127–130.
18. Приймак С. Теоретико-методологічні основи спортивно-педагогічного удосконалення в системі професійної освіти майбутніх учителів фізичної культури. *Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (23–24 квітня 2020 року, м. Чернігів); відп. ред. Н. О. Терентьєва. Черкаси: Видавель Чабаненко Ю. В., 2020. С. 83–85.
19. Приймак С. Г., Савчин М. П., Власенко С. О., Заворотинський А. В., Федорченко О. С., Федорченко Т. М., Мошко Л. В. Особливості нейродинаміки, психодинаміки та спеціальної фізичної працездатності боксерів і кікбоксерів. *Вісник Запорізького національного університету. Біологічні науки*. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. № 2. С. 152–166.
20. Проценко У. М. Фахівець з фізичної культури: сутнісні характеристики. *Педагогічний альманах*: зб. наук. пр. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. Вип. 21. С. 194–200.

21. Скачков Н. Г., Солодяников В. А. Технологическая модель в физкультурно-педагогическом образовании: монография. Санкт-Петербург: ГОУВПО СПбГТУРП, 2010. 174 с.
22. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2003. 46 с.
23. Терентьева Н. О., Проніков О. К. Проектування підготовки фахівців за освітньо-науковими програмами (науки про освіту). *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Чернівці: ЧНПУ, 2016. Вип. 137. С. 54–57.
24. Федоров Д. Ю. Пути повышения спортивного мастерства в институтах физической культуры (анализ и перспективы). *Теория и практика физической культуры*. Москва, 1996. № 12. С. 59.
25. Шевченко А. Зміст педагогічних компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. *Наукові записки. Педагогічні науки*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. Вип. 123. Т. II. С. 376–380.
26. Шевяков О., Славська Я., Алфьоров О. Фахівець з фізичної культури: психолого-педагогічні характеристики. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпро: ДДІФКіС. 2016. № 3. С. 248–252.
27. Priymak, S., Krutsevich, T., Pangelova, N., Trachuk, S., Kravchenko, T., Stepanenko, V., & Ruban, V. (2020). Modeling of functional support of sports activities of biathletes of different qualifications. *Journal of Human Sport and Exercise*. <https://doi.org/10.14198/jhse.2021.161.12> URL: <https://www.jhse.ua.es/article/view/2021-v16-n1-modeling-functional-support-sports-activities-biathletes>
28. Priymak Serhij, Kolomiets Nataliia, Goletc Vitaliy (2020). Forecasting the game role of volleyball players in accordance with the methodology of artificial intelligence. *Journal of Physical Education and Sport® (JPES)*, Vol.20 (issue 1), Art 24, pp. 179-185. doi: 0.7752/jpes.2020.01024 URL: <http://efsupit.ro/images/stories/ianuarie2020/Art%2024.pdf>
29. Priymak Serhij, Kolomiets Nataliia, Goletc Vitaliy (2019). Modeling of the morphofunctional state of the biathletes body. *Journal of Physical Education and Sport® (JPES)*, Vol.19 (issue 2), Art 173, pp. 1193-1199 (doi:10.7752/jpes.2019.02173).
30. Priymak, S. G., Terentieva, N. O. (2017). Somatologic characteristics of biathlon students' body constitution in predicting of their successfulness. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*; 21(4):192-199 (doi:10.15561/18189172.2017.0408)

A PHYSICAL EDUCATION TEACHER'S PROFESSIONAL ACTIVITY

Pryimak Serhii

Pedagogical Sciences Doctor, Associate Professor, Professor of Biology, Health and Sport Department
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»

Introduction. *The success of a physical education teacher depends on the level of his professionalism, acquired testing and improvement in the process of pedagogical practice and practical experience. Professionalism in any field determines the motivation that creates a person's desire to engage in certain professional activities (depending on the purpose and technology, tools and methods used to implement it). Studying in an educational institution gives the future teacher the opportunity to achieve a certain level of professional training; and the higher this level, the greater the probability of success in the formation of professionalism, if a person becomes a professional in the process of professional activity.*

On the basis of constructive analysis and generalization of theoretical and empirical studies it has been established that the conceptual prerequisites for training of highly qualified physical education teachers is a combination of educational, sports and study activities of students, each of which is necessary to ensure proper mastery of knowledge and skills in sport and pedagogical improvement.

Purpose. *Systematic analysis of professional activity of a physical education teacher.*

Methods. *To obtain the most significant study results and their interpretation, the following methods were used: theoretical analysis and synthesis, systematization, generalization of information presented in scientific sources of information.*

Results. *Professional training of future physical education teachers is considered as an activity aimed at preparing students of higher education institutions to perform specific types of professional activities, mastering a complex of knowledge about person and physical culture, developing emotional and value relations, moral norms, and abilities to transmit values of physical culture.*

Originality. *The scientific novelty of the study lies in the systematic analysis of the professional activity of a physical education teacher and its components.*

Conclusion. *It is determined that the main prerequisite for successful pedagogical activity of a physical education teacher is the presence of pedagogical abilities, in particular: perceptual, constructive, didactic, expressive, academic, organizational, communicative.*

Key words: *professional activity, physical education teacher, pedagogical abilities.*

References

1. Antonenko O. V. (2006). Formuvannya hotovnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoho vykhovannya do roboty v suchasni zahalnoosvitni shkoli [Formation of readiness of future physical education teachers to work in a modern secondary school]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu: naukova monohrafiia za red. Yermakova S. S.* Kharkiv : KhDADM (KhKhPI), 10, 79-81. [in Ukrainian].
2. Vasylenko M. M. (2018). Profesiina pidhotovka maibutnikh fitnes-treneriv u zakladakh vyshchoi osvity : teoriia ta metodyka [Professional training of future fitness trainers in higher education institutions: theory and methods]. Kyiv : Tsentri uchbovoi literatury, 495. [in Ukrainian].
3. Kulchytska I. (2016). Rol ta znachennia dystsypliny «sportyvo-pedahohichne vdoskonalennia» v pidhotovtsi studentiv do profesiinoi diialnosti [The role and importance of the discipline «sports and pedagogical improvement» in preparing students for professional activity]. *Fizychna kultura, sport ta zdorovia natsii. Vinnytsia : Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho*, 20, 332-335. [in Ukrainian].
4. Manzhelej I. V. (2010). Innovacii v fizychnom vospitanii : uchebnoe posobie [Innovations in physical education: textbook. allowance]. Tyumen, Russia : Tyumen State University, 144. [in Russian].
5. Markova A. K. (1996). *Psikhologiya professionalizma [Psychology of professionalism]. Moscow : Vysshaya shkola*, 246. [in Russian].
6. Martynenko V. V. (2006). Problemy nepererвної profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv fizychnoho vykhovannya i sportu [Problems of continuous professional training of specialists in physical education and sports]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu : zb. nauk. pr. za red. Yermakova S. S.* Kharkiv : KhDADM (XXIII), 3, 55-58. [in Ukrainian].
7. Maslov V. I., Zvolinskaya N. N. (1994). Mnogourovnevaya struktura fizkulturnogo obrazovaniya – ocherednoj ukaz ili osobaya obshhestvennaya neobkhodimost [Multilevel structure of physical culture education - another decree or special social need]. *Teoriya i praktika fizychnoj kultury. Moskva*, 12, 2-8. [in Russian].
8. Nahirnyi Yu. P. (1999). Fakhova pidhotovka inzheneriv : diialnisnyi pidkhid [Professional training of engineers: activity approach]. Lviv : INVP Elektron, 310. [in Ukrainian].
9. Nosko M. O., Bielykh S. I. (2013). Kontsepsiia vdoskonalennia pidhotovky vykladachiv dlia zdiisnennia osobystisno zoriientovanoho fizychnoho vykhovannya [The concept of improving the training of teachers for the implementation of personality-oriented physical education]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu. Pedahohichni nauky. Chernihiv : ChDPU*, 109, 220-222. [in Ukrainian].
10. Pedagogicheskoe fizkulturno-sportivnoe sovershenstvovanie : uchebnoe posobie dlya stud. vyssh. ucheb. Zavedenij / pod red. YU. D. Zheleznyaka (2005) [Pedagogical physical culture and sports improvement: a textbook for students. higher. study. institutions / ed. Y.D. Zheleznyak]. Moscow, Russia : Academy, 384. [in Russian].
11. Pryimak S. G. (2019). *Metodychni osnovy formuvannya funktsionalnoi hotovnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do profesiinoi diialnosti : navchalnyi posibnyk [Methodical bases of formation of functional readiness of future teachers of physical culture to professional activity: the textbook]. Chernihiv, Ukraine : Desna Polygraph.* [in Ukrainian].
12. Pryimak S. G. (2019). *Metodychna systema rozvytku funktsionalnykh mozhlyvostei maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury u protsesi sportyvo-pedahohichnogo udoskonalennia [Methodical system of development of functional possibilities of future teachers of physical culture in the process of sports and pedagogical improvement]. The thesis for the Degree of doctor of pedagogical sciences : 13.00.02. T. G. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Chernihiv, Ukraine*, 40. [in Ukrainian].
13. Pryimak S. G. (2017). *Morfofunktsionalne zabezpechennia sportyvo-pedahohichnoi diialnosti studentiv [Morphofunctional provision of sports and pedagogical performance of students.]. Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University named after T.G. Shevchenko. Series: Pedagogical Sciences. Chernihiv, Ukraine : ChNPU named after T.G. Shevchenko*, 149, 198-204. [in Ukrainian].
14. Pryimak S. G. (2018). *Sportyvo-pedahohichne udoskonalennia studentiv: morfofunktsionalne zabezpechennia diialnosti: monohrafiia [Sports and pedagogical improvement of students: morphofunctional support of activity: monograph]. Chernigiv, Ukraine : PAT «PVK» Desna*, 292. [in Ukrainian].
15. Pryimak S. G. (2017). *Morfofunktsionalne zabezpechennia fizychnoi pratsezdatsnosti studentiv shcho spetsializuiutsia u voleboli, biatloni, boksi [Morphofunctional support of physical working capacity of students specializing in volleyball, biathlon, boxing]. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Pedagogy and psychology. Mukachevo, Ukraine : MSU*, 2(6), 154-157. [in Ukrainian].
16. Pryimak S. G., Radzievski V. P. (2019). *Prohnozuvannya uspishnosti profesiinoi diialnosti bokseriv [Predicting the success of the professional activities of boxers]. Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University*

named after T. G. Shevchenko. Series: Pedagogical Sciences. Chernihiv, Ukraine : ChNPU named after T.G. Shevchenko, 3(149), 95-100. [in Ukrainian].

17. Pryimak Serhii. (2017). Fizychna pratsezdannist studentiv, shcho zaimaiutsia v hrupi sportyvno-pedahohichnoho udoskonalennia z boksu [Physical capacity of students engaged in the group of sports and pedagogical improvement in boxing]. Pedahohichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. Sumy : SumDPU imeni A. S. Makarenka. №6 (70), 130-141. [in Ukrainian].

18. Pryimak S. H., Kuzomko L. M., Vlasenko S. O., Kochura D. A., Tkachenko S. V. (2008). Somatychno zdorovia liudyny yak systemne poniattia [Somatic human health as a systemic concept]. Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. Pedahohichni nauky. Fizychno vykhovannia ta sport. Chernihiv : ChDPU, 55/2, 127-130. [in Ukrainian].

19. Priymak S. (2020). Teoretyko-metodolohichni osnovy sportyvno-pedahohichnoho udoskonalennia v systemi profesiinoi osvity maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury [Theoretical and methodological bases of sports and pedagogical improvement in the system of professional education of future teachers of physical culture] : materials of the VI International scientific-practical conference (April 23-24, 2020, Chernihiv); resp. ed. N. O. Terentyeva. Cherkasy, Ukraine: Publisher Chabanenko Y. V., 85-88. [in Ukrainian].

20. Pryimak S. H., Savchyn M. P., Vlasenko S. O., Zavorotynskiy A. V., Fedorchenko, O. S. Fedorchenko, T. M. Moshko, L. V. (2015). Osoblyvosti neirodynamiky, psykhdynamiky ta spetsialnoi fizychnoi pratsezdannosti bokseriv i kikkokseriv [Features of neurodynamics, psychodynamics and special physical capacity of boxers and kickboxers]. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Biolohichni nauky. Zaporizhzhia : ZNU, 2, 152-166. [in Ukrainian].

21. Rapaczovich E. S. (2005). Pedagogika [Pedagogy]. Bolshaya sovremennaya encyklopediya. Minsk : Sovremennoe slovo, 719. [in Russian].

22. Skachkov N. G., Solodyannikov V. A. (2010). Tekhnologicheskaya model v fizkulturno-pedahogicheskomy obrazovanii : monografiya [Technological model in physical education and pedagogical education: monograph.]. Sankt Peterburg : GOUVPO SPbGTURP, 174. [in Russian].

23. Sushchenko L. P. (2003). Teoretyko-metodolohichni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ta sportu u vyshchyykh navchalnykh zakladakh : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Kyiv, 46. [in Ukrainian].

24. Terentieva N. O., Pronikov O. K. (2016). Proektuvannia pidhotovky fakhivtsiv za osvitho-naukovymy prohramamy (nauky pro osvitu) [Designing of training of experts on educational and scientific programs (science of education)]. Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky. Chernihiv : ChNPU, 137, 54-57. [in Ukrainian].

25. Fedorov D. Yu. (1996). Puti povysheniya sportivnogo masterstva v institutakh fizicheskoy kultury (analiz i perspektivy) [Ways to improve sportsmanship in physical culture institutes (analysis and prospects)]. Teoriya i praktika fizicheskoy kultury. Moskva, 59. [in Russian].

26. Shevchenko A. (2013). Zmist pedahohichnykh komponentiv hotovnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do profesiinoi diialnosti [The content of pedagogical components of readiness of future teachers of physical culture for professional activity]. Naukovi zapysky. Pedahohichni nauky. Kirovohrad : Imeks-LTD. Vyp. 123, T. II, 376-380. [in Ukrainian].

27. Sheviakov O., Slavska Ya., Alforov O. (2016). Fakhivets z fizychnoi kultury: psykholoho-pedahohichni kharakterystyky [Specialist in physical culture: psychological and pedagogical characteristics]. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. Dnipro : DDIFKiS, 3, 248-252. [in Ukrainian].

28. Priymak S., Krutsevich T., Pangelova N., Trachuk, S. Kravchenko, T. Stepanenko, Ruban V. (2020). Modeling of functional support of sports activities of biathletes of different qualifications. Journal of Human Sport and Exercise. <https://doi.org/10.14198/jhse.2021.161.12> URL: <https://www.jhse.ua.es/article/view/2021-v16-n1-modeling-functional-support-sports-activities-biathletes>. [in English].

29. Priymak Serhij, Kolomiets Nataliia, Goletc Vitaliy (2020). Forecasting the game role of volleyball players in accordance with the methodology of artificial intelligence. Journal of Physical Education and Sport® (JPES), Vol.20 (issue 1), Art 24, pp. 179-185. doi: 0.7752/jpes.2020.01024 URL: <http://efsupit.ro/images/stories/ianuarie2020/Art%2024.pdf>. [in English].

30. Priymak Serhij, Kolomiets Nataliia, Goletc Vitaliy (2019). Modeling of the morphofunctional state of the biathletes body. Journal of Physical Education and Sport® (JPES), Vol.19 (issue 2), Art 173, pp. 1193-1199 (doi:10.7752/jpes.2019.02173). [in English].

31. Priymak S. G., Terentieva N. O. (2017). Somatologic characteristics of biathlon students' body constitution in predicting of their successfulness. Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports; 21(4):192-199 (doi:10.15561/18189172.2017.0408). [in English].

Отримано редакцією 15.12.2020 р.